

Türkiye’de Kalkınma Planlarının Turizm Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi

Evaluation of Development Plans in Türkiye in the Context of Tourism Policies

İsmet TÜRKMEN*

*Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, 60340, Taşlıçiftlik Yerleşkesi, Tokat.
E-posta: iturkmentug@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8198-5707

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 15 Nisan 2023

Birinci düzeltme: 8 Haziran 2023

ikincidüzeltilme: 20 Temmuz 2023

Kabul: 25 Temmuz 2023

Anahtar sözcükler: Kalkınma planları, Turizm, Planlı kalkınma, Hükümet programları.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 15 April 2023

Resubmitted: 8 June 2023

Resubmitted: 20 July 2023

Accepted: 25 July 2023

Key words: Development plans, Tourism, Planned development, Government programs.

ÖZ

Gelişmekte olan ülkeler özelinde turizm; iktisadi ve sosyo-kültürel sahalarda ülkeye değer katan mühim bir sektör olarak kabul görmektedir. Bu bağlamda bu ülkeler, günümüz dünyasında turizm sektöründe elde ettikleri gelirlerinden çok daha fazlasına ulaşmak ve pazar payını artırmak hükümet için programları dahil olmak üzere bu sektöre ilişkin politikalar geliştirmektedirler. Ülkemizde ise bu sektörün geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik girişimleri, 1923-1963 yılları arasında esas alan *Planlı Dönem Öncesi* ve 1963 yılından sonrasını *Planlı Dönem* şeklinde iki dönem altında değerlendirebilmek mümkündür. Kuruluş yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Antlaşması sonrasında iç ve dış dinamiklerin gölgesinde aşması gereken siyasi, iktisadi ve sosyal meselelerin yanında 1930'lu yıllarda dünya genelinde yaşanan ekonomik sorunlar, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi gibi durumlar turizmin gelişmesine yönelik yatırım ve harcamaları hedeflenen değerlerin altına bırakmıştır. Türkiye’de planlı ekonomiye geçiş döneminde kalkınma planları içerisinde turizm sektörünün geliştirilmesi amacıyla hazırlanan turizm politikaları bu sektörün ilerlemesi doğrultusunda mühim uygulamaların da hayata geçirilmesini sağlamıştır. Bu araştırma kapsamında, Planlı Dönem Kalkınma Planlarını esas alan hükümetler ve siyasi partilerin turizm sektörü politikalarının incelenmesi hedeflenmektedir. Araştırma dahilinde, kaynak taraması yapılmak üzere ikincil veri kaynakları incelenmiş ve genel alanyazın taraması neticesinde bu sektör özelinde gerçekleştirilen hedefler irdelenerek bu sektörün ülke ekonomisine faydaları değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Tourism in developing countries is widely accepted as an important sector that adds value to the country in both economic and socio-cultural fields. In this context, in today's World, these countries develop policies, including government programs, to increase their market share and generate greater income from the tourism sector. "In our country, the attempts to develop and strengthen this sector can be evaluated under two periods: the Pre-Planned Period (1923-1963) and the Planned Period (after 1963). During its establishment years after the Treaty of Lausanne, in addition to the political, economic, and social issues that the Republic of Turkey had to overcome under the shadow of internal and external dynamics, the economic problems experienced by the world in the 1930s, as well as the outbreak of the Second World War, led to investments and expenditures for the development of tourism falling below the targeted values. "During the transition period to a planned economy in Turkey, tourism policies were developed with the aim of promoting the tourism sector in accordance with the development plans. These policies led to the implementation of important practices in line with the progress of the sector. The aim of this research is to examine the tourism sector policies of governments and political parties based on the Planned Term Development Plans.". "Within the scope of the research, secondary data sources were examined to conduct a literature review. As a result of this review, the targets achieved in this sector were analyzed, and the benefits of this sector to the country's economy were evaluated.

GİRİŞ

Planlı Dönem sürecine geçilmesi ile turizm sektörü siyasi, sosyo-kültürel ve iktisadi bağlamlarda çok sayıda ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de mevcut durumunu doğrudan etkileyen unsurlardan birisi hâline gelmiştir. Türkiye’de Planlı Dö-

nemin temellerinin atıldığı yıllar da esas olmak üzere bu sektörün günümüze kadar geçirdiği evrelerin tarihsel açıdan incelenmesi, turizm özetinde müesseseseleşmesinin ve uygulamalarının farkındalığının artırılması ve bu sayede sektöre faydalı olmak üzere ülke geleceğine yönelik kat-

kı sağlama yolunda başarılı girişimler gerçekleştirilmesi yönünden fevkalade mühimdir (Evcin 2017).

Bu saptamanın daha iyi anlaşılabilmesi için Türkiye’de turizm alanındaki girişimleri ve turizm politikalarını dönemlendirmeye gidecek olursak, Erken Cumhuriyet Dönemi’nden başlamak üzere ve planlı ekonomi modelinin tatbik edilmesi süreci olmak üzere iki farklı süreç dahilinde ele alabilmek mümkündür. Bu bağlamda, dönemlendirmenin ilk evresinde Cumhuriyet’in 1923 yılındaki turizmle ilgili ilk faaliyeti, Saffet Atabinen ve beraberinde bir grup aydın tarafından kurulan “*Türkiye Seyyahin Cemiyeti*” olmuştur. Bilindiği üzere bahsi geçen cemiyetin adı daha sonradan “*Türkiye Turing Kulübü*” ve ardından da “*Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü*” olarak değiştirilmiştir. Bu cemiyet 1930 yılında kamu yararına faaliyet yürüten bir kurum statüsüne alınmış, özellikle ülke ekonomisi açısından önem arz eden gümrük ve artan araç sayısına da bağlı olarak trafik mevzuatına dair hususî vazifeler de icra etmiştir. Bu gayretlerin de sonrasında Türkiye’de turizm sektörü 1930 yılından itibaren Cumhuriyet Halk Partisi hükûmet ve parti programlarına dahil edilmiş, ayrıca 1934 yılında sektöre ilişkin gerek ülke sathında gerekse sınırlar dışında neşriyat ve propaganda faaliyetleri İktisat Vekâletinin görevleri arasına dâhil edilmiştir. Bu vekâlet uhdesindeki *Dış Ticaret Dairesine* bağlı olmak üzere teşkil edilen “*Türkofis*” adlı birim turizme yönelik propaganda faaliyetlerine de icra etmekle yükümlü tutulmuştur. Bu yükümlülük 1938 yılında Türkofis’in uhdesinde “*Neşriyat ve Propaganda Servisi*” dahilinde bir şube olarak “*Turizm Bürosu*”nun doğmasına zemin hazırlamıştır. Bahsi geçen büroya 1939 yılında Ticaret Bakanlığı’nın kuruluş sürecinde “*Turizm Müdürlüğü*” adı verilmiştir (Evcin 2014).

Bu bağlamda ön plana çıkan *Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü* turizm alanında devlet organı gibi de çalışan bu müessese, faaliyetleriyle devletin turizm sektöründe ilklerine de katkı sağlamıştır. Bunlar arasında; ülkemizin turizm broşürünün, afişlerinin, karayolları haritalarının ve tercüman rehberlik sınavlarının ilkleri gerçekleştirilmiştir. Sektörün yeterince gelişmesini engelleyen bu iç

dinamiklerin yanında 1923-1950 yılları arasında özellikle Dünya piyasalarında yaşanan gelişmeler; 1929 Ekonomik Bunalımı, on yıl sonrasında zuhur eden ve 1939-1945 yılları arasında büyük kayıpların yaşanmasına sebebiyet veren ve altı yıl süresince tün dünyada sektörün neredeyse durmasına yol açan İkinci Dünya Savaşı’dır. 1930-1939 yılları ise Türkiye ekonomisinin devletçilik politikasının uygulandığı yıllar olması açısından önemlidir. 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle ile Türkiye’de savaş ekonomisi uygulanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda ülkede savaş ekonomisinin varlığına rağmen İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle sektöre dair uygulamalar basın ve yayın faaliyetleri ile değerlendirilmiştir. Savaşın ilk yıllarında “*Turizm Müdürlüğü*” 1941 yılında Başbakanlık Makamı uhdesinde Matbuat Umum Müdürlüğü çatısı altına alınmıştır. 1945 yılında Dünya Savaşı’nın bitimine kadar bu politika devam ettirmiştir. CHP hükûmetlerinin turizm sektöründen daha ziyade dönemin gerçeklerinden hareketle asayiş ve millî güvenlik meselelerini merkeze alan kamu yatırım ve harcamalarının yanı sıra ülkenin kalkındırılması doğrultusunda iktisadi, sosyo-kültürel ve bayındırlık gibi hizmet alanlarında kamu harcamalarını kesinti olmaksızın hayata geçirmeye çalıştıklarını ifade edebiliriz (TC Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü 1998). Esas itibariyle, planlı dönem öncesi turizm sektöründe ciddi mahiyette girişimler gerçekleştirilememesine rağmen bu süreçte, sektörün devlet yapılanmasında yer alması bağlanımda temel adımlar da atılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda planlı dönem öncesinde alanın ilerletilmesi yönünde gerçekleştirilen faaliyetler planlı kalkınma sürecinde ortaya konan sektör uygulamalarının alt yapısının hazırlanmasında fevkalade önemli destekler sağlamıştır (Büyükkşalvarcı vd. 2016). İkinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında genişleyen turizm hareketliliğinden daha fazla fayda sağlayabilmek için ortaya çıkan yeni beklentiler doğrultusunda Turizm Müdürlüğü görevlerini 1949 yılından itibaren tekrar Başbakanlık uhdesindeki “*Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü*”ne (BYTGM) bırakmıştır.

Bu cemiyetin yanında İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Başbakanlık uhdesinde 1949-1957 yıl-

ları arasında faaliyet yürütmüş olan BYTGM’nin ülkemiz turizm tarihi içinde fevkalade mühim bir süreci de teşkil ettiği dikkat çekmektedir. Türkiye’de çok partili yaşama geçiş yıllarında kurulan Demokrat Parti (DP)’li yıllarda yeni iktisadi hamlelerin neticesinde Türkiye’nin savaş sonrasında yeni kurgulanan dünya düzenine girmeye çalıştığı BYTGM döneminde, sektöre bir ivme yakalatmak ve turistik hareketliliği yaygınlaştırmak yolunda propaganda ve tanıtım faaliyetlerine olağanüstü gayret gösterilmiştir (Evcin 2017).

Tablo 1’de işaret edildiği gibi 1947-1957 yılları arasında Türkiye’yi ziyarete gelen turist potansiyelinde istikrarlı bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Düzenli bir seyir takip eden bu artışta turizm sektörüne yönelik olarak hayata geçirilen özellikle mevzuat düzenlemeleri ve altyapı çalışmaları ile nitelik ve nicelik yönüyle geliştirilen sektöre yönelik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin de etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Diğer taraftan bu dönemde bilinçli bir şekilde daha çok pazar payına ulaşma gayretinde olan turizm acenteleri tarafında Türkiye aleyhine yürütülen propaganda dikkat çekmektedir (Sağlam 1976). Bu bağlamda, Avrupa merkezli basın-yayın organları ile sektöre yönelik faaliyet gösteren şirketlerin duyurularında Akdeniz liman kentlerine yanan turist gemilerinin güzergâhlarında Fransa ve İtalya limanları sonrasında Hayfa, Pire ve İskenderiye yer almıştır.

Tablo 1. Türkiye’ye Gelen Yabancı Turistler (1948-1957)

Yıl	Turist Sayısı
1949	19.451
1950	28.625
1951	31.377
1952	38.837
1953	70.055
1954	71.331
1955	79.369
1956	99.414
1957	100.803

Kaynak: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1/1/1958, FN: 30.1.0.0., KN: 104, DN: 651, SN: 4.

Sertoğlu bu örnekte de görüleceği üzere Avrupa merkezli büyük turist acentelerinin “Türkiye’yi neredeyse unuttuklarını” belirtmektedir. Esasında bu teşebbüslerin arka planında yatan diğer bir gerçeklik ise geçmişte Türkiye aleyhine propagandaların yoğunluk arz etmesi ve sorumlu kadroların ülkeye turist çekmek konusunda gayretli davranmaması yatmıştır. Esasında diğer bir mesele ise İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Yunanistan yönetimi turizmden elde ettiği payı artırma düşüncesinden hareketle dünya çapındaki acenteleri ve mümessillikleri aracılığıyla hem kendi propagandasını yapmış hem de kendisine her manada rakip gördüğü Türkiye aleyhinde propagandalar yürütmüştür. Yunanistan basın yayın organları vasıtasıyla, “Türkiye’nin su kaynaklarında tifo mikrobi bulduğu, İstanbul’da yemeklerin hijyenik koşullarda hazırlanmadığını, otellerin çoğunun kötü durumda olduğu, can güvenliğinin yeterince sağlanamadığını, ülke sathında hırsız ve yankesicilerin kol gezdiği, Türk polisinin turistleri sıradan bahanelerle tevkif ederek hapisaneye tıktıkları” doğrultusunda propaganda yapılmıştır. Haliyle bu türden teşebbüsler neticesinde 1950 yılında Atina’ya ulaşan turist sayısının İstanbul’u ziyaret edenlerden çok daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (Sertoğlu 1950). Bu türden olumsuz girişimler karşısında Demokrat Parti idaresi ülkede 1950’li yıllarda imar faaliyetlerini, altyapı ve üst yapı yatırımlarını attırmışlardır. Bununla birlikte, tarihi eserlere yönelik restorasyon çalışmaları sayesinde de turizm sektörüne önemli katkılar sunulmuştur (Kozak vd. 2012; Saatçi 2019).

Bu bağlamda Türkiye’de 1923 ve 1963 yılları arası sektörün ilerlemesi ve gelişmesine dair ilişkin olarak, Türkiye’de bu alanda yavaş bir ilerlemenin kaydedildiği ve dönemle ilgili geniş verilere erişebilmenin pek mümkün olmadığını ifade edebiliriz. Ayrıca haiz olduğu mühim öneme rağmen sektörün Türkiye’deki tarihî arka planının akademik manada çok daha fazla ele alınmış bir konu olmadığı dikkat çekmektedir (Tokgöz 2001). Planlı dönem öncesi süreçte; turizm sektörünün gelişmesi için elzem olan karayolları, limanlar ve konaklama tesislerinin yetersiz ve çalışmaların kısıtlı olmasıdır (Öney 1980). Bu süreçte turizm sektörünü geliştirmeye ve ilerletme-

yi hedefleyen saha özelinde tanıtım ve propagan- da girişimlerinin önemi arttırılmaya çalışılmıştır. Dönem itibariyle modern yaklaşımlar dahilinde ülkenin tarihî ve tabii kaynaklarının ülke insanı- na ve turistlere tanıtılması öncelenmiştir (Evcin 2017).

Araştırmanın gayesi, Kalkınma Planlarının turizm politikaları dahilinde irdelenerek Türki- ye ekonomisine etki ve katkılarını belirlemektir. Araştırma kapsamında, güncel alanyazın taraması gerçekleştirilerek ikincil veri kaynakları irdelenmiş ve ulaşılan bulgular ışığında dönemsel olarak turizm sektörünün Türkiye iktisadına yö- nelik katkıları değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın hedefi, Türkiye’de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan günümüze değin gelen süreçte ortaya konan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer verilen turizm politikaları irdelenmek suretiyle, sektöre dair politikalar ve sonuçları bütüncül olarak değerlendirilmektir. 1960’lı yıllarda başlatılan Planlı dönemden günümüze değin ulaşılan süreçte 11 adet Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konulmuştur. Esasında devlet teşkilatlanmasında yapılan düzenle- meler sonunda 10. Kalkınma Planına kadar, Dev- let Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından, hazırlan- mıştır. Sırasıyla; 10. Kalkınma Planı, Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanırken 2019-2023 yıl- ları arasını esas alan 11. Kalkınma Planı TC Cum- hurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı uhde- sinde hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu bağlamda, 11. Beş Yıllık Kalkınma Plan Dö- nemi tamamlanmamış olmasına rağmen planda sektör politikalarına da yer verilmiş olmasına rağmen plan neticelerine dair değerlendirme ya- pılamamıştır. Bununla beraber araştırmada ni- tel verilere dayandırılan araştırma yöntemi esas alınmıştır. Bu bağlamda güncel alanyazın taraması yapılmak suretiyle, ikincil kaynaklardan hareketle ulaştığımız belge ve dokümanlar vası- tasıyla betimsel analiz uygulanmıştır.

KALKINMA PLANLARININ OLUŞUMU

Planlama “belli sonuçlar elde etmek için ekono- mik hayatın hangi unsurlarına ne ölçüde müda-

hale etmek gerektiğini gösteren bir araçtır” (DPT 1986). Plan, başka bir tanıma göre, “ekonomiye devlet müdahalesinin en rasyonel şekli” olmak üzere tanımlanmıştır (Türk 1970). DPT’nin çalış- ma esasında dikkat çeken gerçeklik plan ve prog- ramların hazırlanması sürecinde, bağlantılı ku- rum ve kuruluşlarından vazifelerine dair lüzum- lu gördüğü verileri doğrudan istemeye yetkilidir. Bu şekilde kendilerinden bilgi ve belge talep edi- len bahsi geçen kurum ve kuruluşlar ile diğerle- ri verileri talep edilen zaman aralığında hazırla- makla yükümlüdür (Kutbay 1982). Bu vasıtalarla ulaşılan ekonomik ve sosyo-kültürel hedeflerle birlikte politika esasları, Bakanlar Kurulunda ilk olarak müzakere edilmek suretiyle sonuca bağ- lanır. Bu politikalar dahilinde tespit edilen kal- kınma planları, yürütme gücünün onayladığı esaslar ve hedeflerin sınırları içerisinde kalkınma plan ve yıllık programların ortaya konulması ko- nusunda DPT müsteşarlığına talimat verir. İlk on plan özelinde hazırlanan kalkınma planının Baş- bakanlık makamına arz edilmesinden başlamak üzere bir haftalık süre zarfında “Yüksek Planla- ma Kurulu” toplanır. Bu kurul bahsi geçen planı incelemek suretiyle, planın ana hedeflerle uy- uşup uyuşmadığını bir raporla yürütmeye bildirir. Plan, Bakanlar Kurulu tarafından değerlendirilip kabul edildikten sonra TBMM onayına sunulur (DPT 1994).

KALKINMA PLANLARINDA TURİZM POLİTİKALARININ OLUŞUMU

Türkiye’de 1932 yılı sonunda öncelikle kamu te- şebbüsü doğrultusunda başlamış olan kalkın- manın bir planlama dairesi içinde hayata geçi- rilmesi düşüncesinin sonucunda sanayi planları hazırlanmıştır. Bu doğrultuda da daha çok devlet eliyle sanayi sektörü dahilinde önemli yatırım ve projeler gerçekleştirilmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı bu türden girişimlerin ikincisinin başlatıl- masına engel olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçlanmasının ardından gerek Dünya gerekse Türkiye’nin ekonomisinde 1950’li yıllardan itiba- ren daha çok liberal ekonomi modelleri ön plana çıkmıştır. Türkiye’de çok sayıda kaynağa göre, 1950 ve 1960 yılları arasından takip olunan ekono- mi modeli istikrarsız gelişmelere yol açmıştır.

Bahsi geçen süreçte kazanılan tecrübeler ekonomide kalkınmanın planlı bir biçimde sağlanması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu tecrübelerin neticesinde de 12 Eylül Askeri Müdahalesi sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası dahilinde planlı ekonomi modeline dönülmüştür. Bu dönemin ilk yılından itibaren Türk kamu idaresinin, yeni girilen süreçte ülke ekonomisinin taleplerine cevap verememesi nedeniyle, bu yeni durum devlet hizmetlerinde israfların yaşandığı izlenimini vermiştir. Bu türden algılar ise kamu idaresinde yeni düzenlemeleri ve alınan tedbirlerin tekrar gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu anlamda plan hedeflerinin olumlu sonuçlandırılmasının en doğru aracı ise kamu idaresi olarak düşünülmüştür (Tokgöz 1992).

Bu bağlamda ayrıntılı ilk planın hayata geçirildiği 1963 yılı sonrasında Türkiye'de iktisadi politika, DPT'nin koordinesinde hazırlanan beşer yıllık kalkınma planları dahilinde icra edilmiştir. Bu sayede Türkiye'de dengeli kalkınma amaçlı karma ekonomi modeli, demokratik mahiyette gerek özel gerekse kamu mülkiyetine ve girişimciliğine destek verir bir mahiyette planlama esası 1960'lı yıllardan başlatılmıştır (Sanalan 1981).

Tüzünkan'ın işaret ettiği üzere, işaret ettiğimiz planların iktisadi felsefi altyapılarında şu gerçeklik dikkat çekmektedir: Buna göre, 1960 öncesi planlarında daha çok devletçi bir anlayış hâkim iken; 1960-1980 planlarında karma ekonomiye yönelim söz konusudur. 1980-2000 planları ise liberal bir mahiyette olup stratejik olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte 1980 öncesinde sanayileşmede, "ithalat ikamesi politikaları", 1980 sonrası ise "açık ekonomiye geçiş" yönlendirici olmuştur (Tüzünkan 2015).

Planlı Dönem Turizm Sektörü

Türkiye'de kalkınmanın planlama ile gerçekleştirilmesi düşüncesi daha önce de ifade edildiği üzere, 1932 yıllarında kamu girişimciliği ile başlamış ve bunun sonucu olarak sanayi planları hazırlanmış ve bu yıllarda devlet eliyle büyük sanayi yatırımları yapılmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı bu çabanın sonuçlanmasını engellemiştir. 1950'den sonraki yıllarda liberal yaklaşımın ağırlık kazanması, 1950-1960 döneminde dengesiz

istikrarsız bir gelişmeye yol açmış ve bu dönemde edinilen izlenimler kalkınmanın planlanması gerektiğini ortaya koymuş ve 1960'lı yılların hemen başında planlı döneme geçilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (I. BBYKP) (1963-1967)

I.BYKP, 1961 Anayasası doğrultusunda 1963 ve 1967 esas almıştır (İshakoğlu 1976). Bu plan, "16 Ekim 1962 tarihli ve 77 sayılı Uzun Vadeli Planın Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması hakkındaki Kanun" hükümleri uyarınca TBMM Plan Karma Komisyonu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde görüşülerek, 21 Kasım 1962 tarihinde onanmıştır (Resmî Gazete 3/12/1962, 1/11272). Bahsi geçen planın başında ise dönemin Başbakanı İsmet İnönü, planlı döneme geçişin amacını net bir biçimde şöyle izah etmiştir: "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedefleri ve Stratejisinde; Türk ekonomisi Devlet ve özel teşebbüs sektörlerinin yan yana bulunduğu karma bir ekonomidir. Planlama bakımından karma ekonominin sağladığı imkânlardan en çok faydalanma yolları üzerinde durulacak ve bu sistemin kurallarına uyulacaktır. Devlet sektörünün faaliyeti kararlaştırılan gelişme hızını gerçekleştirecek ve stratejinin gerektirdiği yönde sağlanacak şekilde planlanacaktır" (DPT 1963). I.BBYKP'de gerçekleştirilen kamu yatırım ve harcamalarında sırasıyla; turizm, enerji, tarım, eğitim, sağlık vd. hizmet sektörlerinde geride kalındığı, diğer taraftan madencilik, imalat sanayii, ulaştırma ve konut kesimlerinde ise plan hedeflerinin üzerine çıkıldığı görülmektedir.

Planda özellikle turizm sahasından hedeflenen ve ulaşılan gelirin yükseltilmesi amacıyla ödemeler dengesindeki açığı kapatmak gayretiyle hareket edilmiştir. Bu bağlamda; ülkenin doğal ve tarihi kaynaklarının turizm sektöründe hedefler doğrultusunda faydalanılması ve hedeflenen turizm sektörü yatırımlarına ve tanıtım faaliyetlerine önem atfetmek esas gaye olmak üzere tespit edilmiştir (Kozak vd. 2012). Eldeki verilere göre planının uygulanmaya geçirildiği dönemde ülkeye turistik amaçlı gelenler "ortalama dört gün kalmakta" ve bu süreçte bir turist ortalama 60 dolar döviz bırakmaktadır. Çalışmalar netice-

sinde planlama dönemi sonunda turistlerin kalış süresi ortalama altı gün iken “turist gelirlerinin ise ortalama 100 dolar bırakmalarının” sağlanabileceği düşünülmüştür.

Turizm sektörünün geliştirilmesi doğrultusunda kalkınma planında önemli projeler şu şekilde hedeflenmiştir (DPT 1963):

- ▶ Tatil köy ve kamplarının tesis edilmesi,
- ▶ Turizm sektöründe farklı dönem proje ve uygulama sahalarının kurulması,
- ▶ Millî park sahalarının belirlenerek hazırlanması,
- ▶ Özellikle; Balkanlar, Yunanistan, İtalya ve İsrail gibi devletlerle turizm faaliyetlerini geliştirmeye yönelik ulaşım vasıtalarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi,
- ▶ “Hac yolu” adlı turistik yolun tamamlanmasıdır.

Bu plan döneminde işaret edilen hedeflerin yüzde 81’lik bölümü plan döneminin ilk üç yılında gerçekleştirilmiştir (DPT 1968).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (II. BYKP) (1968-1972)

II.BYKP, 16.10.1962 tarihli 77 numaralı Kanun gereğince TBMM Plan Karma Komisyonu ile Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca karara bağlanmış ve ardından plan, Millet Meclisi Genel Kurulunun 3.7.1967 tarihli 132. birleşiminde neticeye ulaştırılmıştır (Resmî Gazete 21/8/1967, 3/12679). Plan döneminde turizm sektörünün geliştirilmesi amacıyla kalkınma planında hedefler şu şekilde öngörülmüştür (DPT 1968):

- ▶ İlke, politika ve tedbirler; turizmin ekonomik, sosyal, kültürel işlevlerinden en yüksek seviyede yararlanması, iç turizm geliştirilmesi, yatırımlar gelişme potansiyeli olan bölgelerdeki belli yörelerde yoğunlaştırılması,
- ▶ Fiyat politikası rekabet edilebilir düzeye getirilmesi, altyapı yatırımları kamu diğer yatırımlar özel sektör tarafından yapılması,
- ▶ Turizm ve Tanıtma Bakanlığı sadece turizmle ilgilenecek şekilde teşkilatlanması ve tanıtım faaliyetlerini tek elden yürütülmesi,

- ▶ Çevre ve gıda sağlığına önem verilmesi,
- ▶ Sektöre yönelik krediler artırılması, turizm eğitimi ve öğretimi milli merkezi kurulması,
- ▶ Akdeniz ülkeleri ile ortak tanıtım imkanları aranmalı, tabii, tarihi, arkeolojik değerlerin korunması, onarılması konusunda planda belirtilen bölgelere öncelik verilmelidir. Söz konusu faktörler ikinci beş yıllık süreç için ön görülen uygulamalardır.

Plan dönemi hedefleri doğrultusunda, 1968 ve 1972 yılları arasında yerli turist sayısında “yıllık yüzde 10 ve yabancı turist sayısında ise yıllık yüzde 25 oranında artış olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca turizm gelirlerinde ise iç turizmde yıllık yüzde 15,8 ve dış turizmde ise yıllık yüzde 32 oranında” bir artış hedeflenmiştir (DPT 1968). Plan döneminde yapılan turistik tesislerin büyük bir bölümü Marmara Bölgesine yoğunlaşmıştır. Ayrıca Millî Savunma Bakanlığı’na yaptırılan orduevleri (özellikle Ağrı ve Erzincan illerinde) ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce yaptırılan vakıf iş hanları oluşturmaktadır. Bununla birlikte, TBMM kayıtlarına göre, “İller Bankası’nca yaptırılan turistik oteller ve MEB ile Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce yaptırılan eski eserlerin korunmasına yönelik turizm yatırımlarına daha çok ikinci dönemde ağırlık verilmiştir. 1970 yılından sonra bu tür yatırımlara özellikle Erzurum, Gaziantep, Diyarbakır, Kars, Muş, Siirt ve Bitlis’te önem verildiği” tespit edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi 20/10/1970).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (III. BYKP) (1973-1977)

III.BYKP, Millet Meclisi Genel Kurulunun 26.10.1972 tarihli. 15. Birleşiminde, 16 Ekim 1962 tarihli ve 77 sayılı Kanun gereğince, onaylanmıştır (Resmî Gazete 27/11/1972, 5/14374). Bu planın ilkeler ve tedbirler başlığı altında sırasıyla şu hedeflerin esas alındığı dikkat çekmektedir (DPT 1973):

- ▶ Kitle turizmi geliştirilmeli, turizm yatırımlarının finansmanı özel sektör tarafından sağlanmalı, alt ve üst yapı yatırımları fiziksel planlara uygun şekilde yapılmalı,

- Kıyıların ve milli parkların toplum yararına kullanımı ve korunması için mevzuat hazırlanmalı,
- Sektöre kredi kullandırma konusunda tüm bankacılık sistemi devreye sokulmalı, sosyal turizm anlayışı ile kamu tesislerinde konaklama maliyetleri düşürülerek iç turizm teşvik edilmeli,
- Turizm çalışanlarına beceriye dönük eğitim verilmeli, personelin yıl boyu istihdamı sağlanmalıdır. Söz konusu faktörler üçüncü beş yıllık süreç için ön görülen uygulamalardır.

Genel olarak planlama dönemine dair orduevi, askeri gazino, cami ve külliyelerden ibarettir. Bu plan döneminde esas itibarıyla kitle turizm girişimlerinin uygulanması doğrultusunda turizm yatırımlarında öncelikli bölgelerde yoğunlaştırılmasına devam edilmiştir (DPT 1973).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (IV. BYKP) (1979-1983)

IV. BYKP, Millet Meclisi Genel Kurulunun 29-30.11.1978 tarihli 15. Birleşiminde, 16 Ekim 1962 tarihli 77 sayılı Yasa gereğince onaylanmıştır (Resmî Gazete 12/12/1978, 6/16487). Planın İlke ve Politikalar başlığı dahilinde şu uygulamaların hedeflendiği dikkati çekmektedir (DPT 1979):

- Sektörel gelişim kitle turizmine yönelik olmalı, kitle turizmi ve bireysel turizm birlikte değerlendirilmeli,
- Yatırımlarda kamunun etkinliği artırılmalı, yabancı sermaye yatırımları özendirilmeli, yabancı uyruklu personel istihdamı kolaylaştırılmalı, kamu kuruluşlarına ait tesislerdeki yatak kapasiteleri artırılarak daha fazla insanın faydalanması sağlanmalı,
- Ulaşım imkanları genişletilmeli,
- İkinci konutlarla ilgili yasal düzenleme yoluna gidilmeli, turiste kalacağı gün sayısı ile bağlantılı döviz bozdurma zorunluluğu getirilmeli, yılın belli mevsiminde ortaya çıkan yığılmanın dengeli dağılımı için çalışmalar yapılmalı,
- Turizm eğitimi gözden geçirilmeli, turizm istatistikleri geliştirilmelidir.

IV. BYKP'de sektör özelinde hamam, otel ve çoğunlukla eski eser onarımları esas alınmıştır. Polat'a göre, "1979 yılındaki veriler esas alındığında 1,5 milyon olan yabancı ziyaretçi sayısı plan dönemi sonunda yaklaşık yüzde 7'lik bir artışla 1983'te 1,6 milyon ziyaretçi sayısına ulaşmıştır. İlgili plan dönemi gelir açısından incelendiğinde ise 1979 yılında 280 milyon dolar olan turizm geliri 1983 yılında yaklaşık yüzde 47'lik bir artışla 411 milyon dolar" olarak gerçekleşmiştir (Polat 2016).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (V. BYKP) (1985-1989)

V.BYKP, TBMM Genel Kurulunun 13.7.1984 tarihli 90. Birleşiminde, 16 Ekim 1962 tarihli 77 sayılı Kanun gereğince, onaylanmıştır (Resmî Gazete 23/7/1987, 8/18467). Bu planda, Bölge Planlamasına, birinci plandan bu plan dönemine kadar ciddi mahiyette önem veren planlamadır. Bunun yanında planın, "Bölge Planlaması İlke ve Politikaları Bölümü"nde "İktisadi potansiyel gösteren bölgelerde gelişmenin hızlandırılması kaynakların etkili kullanımının sağlanması amacıyla bölge planları yapılacaktır" denmektedir (DPT 1985). Planda ilkeler ve politikalar başlığı altında şu esaslar dikkat çekmektedir (DPT 1985; Bardakoğlu 2022):

- Turistik ürünler çeşitlendirilmeli, OECD, OPEC, Üçüncü Dünya ülkeleri, Ortadoğu ve Okyanusya, Afrika, kuzey yarımkürede ve Balkanlar ile turistik ilişkiler geliştirilmeli,
- Turizm istatistiklerinin tutulmasında güncel teknolojiden yararlanılmalı,
- İç turizm verileri toplanmalı, doğal ve kültürel kaynakların tüketiminde koruma kullanma dengesine özen gösterilmeli,
- Turizm Bankası fonları kredi olarak kullanılmalıdır. Söz konusu faktörler beşinci beş yıllık süreç için ön görülen uygulamalardır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (VI. BYKP) (1990-1994)

VI. BYKP, TBMM Genel Kurulunun 22.6.1989 tarihli 107 birleşiminde, 30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun gereğince onaylanmıştır (Resmî Ga-

zete 6/7/1989, 62/20217). Bu planda, önceki kalkınma planında olduğu gibi "Bölgesel Gelişme" ve KÖY diye iki ayrı başlığa yer verilmiş ve öngörülen tedbirler ve esaslar sıralanmıştır. Planda öngörülen hedefler şunlardır (Bardakoğlu 2022):

- ▶ Turistik ürün çeşitlerini artırmak için teşvik politikaları geliştirilmeli,
- ▶ Personel sayısı ve bilgi-beceri düzeyi artırılmalı, alt ve üst yapı nitelik ve nicelik bakımından iyileştirilmeli,
- ▶ Doğal ve kültürel miras korunmalı,
- ▶ Küçük işletmeler ve aile işletmeleri desteklenmelidir.

Söz konusu faktörler altıncı beş yıllık süreç için ön görülen uygulamalardır. DPT kayıtlarına göre, turizm sektörü özelinde 1989 yılında 146 bin olan turizm belgeli tesislerin yatak kapasitesi bu plan dönemi içinde 168 bin artırılarak plan dönemi sonunda yatak kapasitesi 314.000 ulaştırılmıştır (DPT 1996).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (VII. BYKP) (1996-2000)

VII. BYKP, TBMM Genel Kurulunun 18.7.1995 tarihli 142. Birleşiminde, 30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun gereğince, onaylanmıştır (Resmî Gazete 25/7/1995, 374/22354). Planın ilke ve politikalar başlığı altında sırasıyla; doğal sermaye korunarak mevcut üst yapıdan etkin bir şekilde yararlanılması, mevsimlik ve coğrafi dağılım dengeli hale getirilmesi, yerel yönetimin ve halkın kararlara katılımı sağlanması, fiziki planlara uygunluk özenle dikkate alınması, küçük işletmeler geliştirilmesi, yerli tur operatörlüğü yaygınlaştırılması, tanıtımın ve pazarlama faaliyetlerinin finansmanında kamunun yanında özel sektörden de destek alınması, "Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi" (ATAK) projesi hızlıca uygulamaya alınması, bu beş yıllık süreç için ön görülen uygulamalardır (DPT 1996). Bu planlamaların hedeflerinin olumlu havası içinde 1995 yılı içinde Türkiye'ye ulaşan yabancı turist sayısı 7,7 milyon kişi iken 1998 yılında bu sayı 9,7 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu doğrultuda sektörden 1995 yılında 4,9 milyar dolar elde edilmiştir. 1998 yılında ise elde edilen gelir 7,2 milyar do-

lara ulaşmıştır. Fakat 17 Ağustos 1999 tarihinde turizmin en yoğun olduğu Marmara Bölgesi'nde, Ankara'dan İzmir'e geniş bir sahada hissedilen deprem felaketi ve siyasî sebepler neticesinde ülkemize gelen yabancı turist sayısı 7,5 milyon kişiye düşmüştür. Sektör gelirleri ise işaret edilen sebeplerden dolayı azalmak suretiyle 5,2 milyar dolar olma üzere gerçekleşme göstermiştir (DPT 2000).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (VIII. BYKP) (2001-2005)

VIII. BYKP ve Uzun Vadeli Strateji, TBMM Genel Kurulunun 27.6.2000 tarihli 119. Birleşiminde, 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince onaylanmıştır (Resmî Gazete 5/7/2000, 697/24100). Planın ilke politikalar esasının temelinde ise turizm sektörünün yılın 12 ayına yayılması hususu üzerinde durulurken ayrıca sırasıyla aşağıda işaret edilen başlıklara da değinilmiştir (Bardakoğlu 2022):

- ▶ Turizm potansiyeli olan yeni bölgelere yönelik yatırımların doğal, sosyal, kültürel çevreyi koruyucu bir yaklaşım içerisinde olmasına özen gösterilmesi,
- ▶ Turizm teşviklerinde ağırlık pazarlama, ulaşım ve toplam kalite çalışmalarına verilmesi,
- ▶ ATAK projesi uygulanması,
- ▶ Küçük işletmeler teşvik edilmeli ve KO-Bİ kapsamına alınmalı, turizm eğitimi belgelendirilmesi,
- ▶ Arazi kullanımı konusunda yasal düzenlemeler yapılması,
- ▶ Avrupa Birliği'nin tek pazar uygulamasının oluşturacağı talep daralmasına karşılık yeni dış pazarlarda dengeli talep dağılımı yaratılması,
- ▶ Millî park alanlarında sürdürülebilir gelişim için düzenlemeler yapılmalıdır. Söz konusu faktörler sekizinci beş yıllık süreç için ön görülen uygulamalardır.

İşaret edilen yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin turizm sektöründe küresel mücadele gücünün ciddi bir noktaya ulaştığı görülmektedir (DPT 2000).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (IX. BYKP) (2007-2013)

Dokuzuncu Plan, TBMM Genel Kurulunun 28.6.2006 tarihli 121. Birleşiminde, 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince onaylanmıştır (Resmî Gazete 1/7/2006, 877/26215). Bu plan döneminde turizm sektöründe önceki plan dönemlerinden farklı olmak üzere, politika tedbir ifadelerine ayrıca yer verilmemiş ve genel değerlendirme yapılmıştır. Dokuzuncu Plan Dönemi'nde; iktisadi büyümenin ve sosyal kalkınmanın bu doğrultuda sürdürülmesi yönünde stratejik mahiyette hedefler ortaya konulmuştur (Tutar ve Demiral 2007).

Kalkınma planı dahilinde 2007'den başlamak üzere Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılı olan 2023 yılına kadarki 16 yıllık süreyi kapsayan dönemde; özellikle üretim, yönetim ve uygulama süreçlerinde turizm endüstrinin yönlendirilmesi doğrultusunda hazırlanan izlençe ile Türkiye Turizm Stratejisi 2023 hazırlanmıştır (Akdağ vd. 2019). Bu bağlamda yaklaşık yedi yılı esas alan Dokuzuncu Plan Dönemi sonunda turizm sektörü özelinde Türkiye'nin çekmeyi başardığı yabancı turist sayısı yılda ortalama yüzde 8,2'lik artışla dönem sonunda 31,8 milyon kişiye ulaştırılmıştır.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (X. BYKP) (2014-2018)

Onuncu Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 01.07.2013 tarihli 127. Birleşiminde, 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince onaylanmıştır (Resmî Gazete 6/7/2013, 1041/28699). Kalkınma Planı *Politikalar* başlığı altında; sağlık turizmi sektörü öncelikli ele alınmakla birlikte sektöre yönelik ürün çeşitliliği ve alt yapı eksikliklerinin tamamlanması, alternatif turizm türlerinin gelişiminin desteklenmesi, gibi esaslar üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Bu politikalar dahilinde ülke turizm sektöründe 2017 yılında toparlanma süreci gerçekleşmiş ve 2018 yılında büyük bir ivme kazanmıştır.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (XI. BYKP) (2019-2023)

On Birinci Plan, TBMM Genel Kurulunun 18.07.2019 tarihli 105. Birleşiminde, 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince onaylanmıştır (Resmî Gazete 23/7/2019, 1225/30840). Planın *Politika ve tedbirler* başlığı altında ön görülen uygulamalardır özetle şu şekilde sıralanmıştır;

- ▶ Uzakdoğu öncelikli olmak üzere yeni kaynak pazarlar oluşturulmalı,
- ▶ Kaynak pazarlardan direkt uçuş sayısı artırılmalı,
- ▶ Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı kurulmalı,
- ▶ Ana ve yükselen hedef pazarlarda algı ve imaj çalışmaları yapılmalı,
- ▶ Risk ve kriz yönetim planları hazırlanmalı,
- ▶ Konaklama dışı harcamalar artırılmalı, arazi tahsis çalışmaları alt yapı yatırımları ile gerçekleştirilmeli,
- ▶ Destinasyonlar ayrı ayrı tanıtılmalı, yönelik talep ve doğayla uyumlu yat limanları yapılarak deniz turizmi geliştirilmeli,
- ▶ İstanbul'a kruvaziyer turizminin başlangıç ve bitiş noktası olabilmesi için yeni bir liman yapılmalı,
- ▶ Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan protokolle nitelikli ara eleman ihtiyacı karşılanmalı, Bakanlık tarafından verilen eğitime sektör çalışanlarının daha fazla katılımı sağlanmalı, sektör çalışanlarının daha konforlu ortamlarda barınması mümkün kılınmalı.

SONUÇ

Dünya siyasî arenasında iki büyük savaş arasındaki zaman diliminde piyasalara tesir eden iktisadi gelişmeler ülke yönetimlerince titizlikle takip edilmekte ve tespit edilen hedeflere yönelik uygulamalara başvurulmaktadır. Dünyanın gördüğü en büyük silahlı mücadele olan İkinci Dünya Savaşı, yerkürenin hemen her bölgesinde ekonomik sorunlara sebep olmuştur. Savaş sonrasında da bu sorunlara yönelik köklü mahiyette gerek siyasî gerekse iktisadi çözümler ara-

yan ülkeler kalkınmanın yolunun ve ekonomik büyümenin sırasıyla; sosyal, beşerî ve kültürel sahalardaki gayretlerin neticesinde ortaya çıkabildiğinin farkında olmuşlardır. Diğer bir ifade ile küresel ölçekte yaşanan gelişmeler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'ni de bu sürece uyum sağlamaya yöneltmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ekonomisinin yapısal değişiminin geçirdiği evreler de incelendiğinde, ülke iktisadının da dünyadaki bu gelişmelerden kopuk olmadığı açıkça görülmektedir. Ülke ekonomisindeki yapısal değişimlerin gözlemlendiği ve Planlı Kalkınma Dönemi'ne geçişin yapıldığı 1960'lı yılların başında turizm sektöründe 1961 Anayasası'nın esasları dahilinde ekonomide dengeli büyüme hedefi kapsamında, günümüze kadar uygulanan 11 adet beş yıllık kalkınma planları dahilinde, sektör politikalarına yer verilmesi bu alanda önemli adımların atılmasını sağlamıştır.

Yaşanan tecrübi birikim turizm kaynaklarının doğru yönlendirilebilmesi adına kalkınma planları fevkalade önem arz etmektedir. Bu sayede turizm sektörünün devlet mekanizması vasıtasıyla kalkınma planları dahilinde yer alması sektörün kontrollü gelişimini esas almış, ülke iktisadına katkısını hedeflemiştir. Bahsi geçen Kalkınma Planlarının tamamında Türkiye'nin mevcut iktisadi ve sosyo-kültürel yapısı tanımlanmış, hedeflenen yapı ortaya konmuştur. Bu bağlamda bütün plan dönemlerinde sektöre ilişkin uygulanacak ilke, politika ve tedbirler belirlenmiş, önceki planlarda tanımlanan hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı, ulaşılamadıysa sebepleri, değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma dahilinde ülke ekonomisi içindeki getirisi ve payı giderek yükselen turizm sektörü, 1963'ten günümüze değin uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planları gerek parti gerekse hükümet politikaları; durum analizi, uygulanması planlanan turizm stratejisi, turizmde ulaşılması gereken hedefleri, bu hedeflere ulaşılması için gerekli tüm ilke ve araçları kapsamaktadır. Türkiye'de 1963-1983 yılları arasında ilk dört planlı kalkınma döneminde genel itibarıyla alt yapının geliştirilmesine yönelik politikalar izlenmek suretiyle turist sayısı ve sektörden sağlanan gelirler artırılmaya çabalanmıştır. Takip eden Beşinci Kalkınma Planıyla beraber turistik

ürünlerin farklılaştırılması, ülkeye yüksek gelire haiz turist profilinin çekilmesi, sürdürülebilirlik gibi uygulamalar hedeflenmiştir. Türkiye'nin haiz olduğu doğal, kültürel ve beşerî kaynaklar sebebiyle, istihdam artışına, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine, yatırımların teşvik edilmesine, dış rekabette güç kazanılmasına ciddi mahiyette katkı sağlayabilmektedir. Planlı dönem hükümetleri programlarında, yabancı kitle turizminin geliştirilmesine yönelik olarak sağlanan teşviklerle birlikte sektöre yönelik yatırımların *turizmde öncelikli bölgelere* yönlendirilmesi sağlanmıştır. Bu araştırma kapsamında kalkınma planlarında yer alan bu sektör ile ilgili ilke, politika ve tedbirler değerlendirilmiştir. Hazırlanan on bir kalkınma planının da turizmle ilgili temel hedefi turist sayısını ve buna bağlı olarak turizm gelirlerini önceki döneme göre artırmaktır. Kalkınma planları, Dünya genelinde ve Türkiye özelinde meydana gelen gelişmeler ve tüketici yönetimlerindeki yaşanan farklılaşmalar neticesinde uygulanan turizm politikalarında hedeflerin değişkenlik arz etmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdağ, G., Güler, O. ve Çakıcı, A. C. (2019). Turizmde Genel Bakış. İçinde A. C. Çakıcı (Editör), *Kavramlar ve Örneklerle Genel Turizm* (ss. 1-26). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bardakoğlu, Ö. (2022). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından On Birinci Kalkınma Planına Türkiye Turizminin İlke ve Politikalarının Değerlendirilmesi (1963-2023), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 45(Güz): 1007-1026.
- Büyüksalvarcı, A., Şapıcılar M. C., ve Bayrakçı, S. (2016). Kalkınma Planları Kapsamında Turizm Endüstrisinin Değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 11: 186-201.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, 1/1/1958, FN: 30.1.0.0., KN: 104, DN: 651, SN: 4.
- DPT. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

- DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1986). *Planlama ve Türkiye'de Planlı Kalkınma*. Ankara: TC Başbakanlık DPT Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yay.
- DPT. (1994). *Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 540 Sayılı KHK*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Evcin, E. (2017). Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 32: 95-160.
- Evcin, E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtım Faaliyetleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55 (Güz): 23-82.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2012). *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kutbay, C. (1982). *Kamu Yatırımlarının Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Diğer İller İtibariyle Dağılımı (1963-1981 Dönemi)*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: DPT: 1380, KÖYB: 28.
- Öney, E. (1980). *İktisadi Planlama*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. No:46.
- Polat, S. (2016). Türkiye'nin Turizm Politikalarının Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Kapsamında İncelenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Resmî Gazete* 3/12/1962, Karar No/Sayı 1/11272.
- Resmî Gazete* 21/8/1967, Karar No/Sayı 3/12679.
- Resmî Gazete* 27/11/1972, Karar No/Sayı 5/14374.
- Resmî Gazete* 12/12/1978, Karar No/Sayı 6/16487.
- Resmî Gazete* 23/7/1984, Karar No/Sayı 8/18467.
- Resmî Gazete* 6/7/1987, Karar No/Sayı 62/20217.
- Resmî Gazete* 25/7/1995, Karar No/Sayı 374/22354.
- Resmî Gazete* 5/7/2000, Karar No/Sayı 697/24100.
- Resmî Gazete* 1/7/2006, Karar No/Sayı 877/26215.
- Resmî Gazete* 6/7/2013, Karar No/Sayı 1041/28699.
- Resmî Gazete* 23/7/2019, Karar No/Sayı 1225/30840.
- Saatçi, G. (2019). Turizm Şûraları Protokol Konuşmalarının Kalkınma Planları Kapsamında Değerlendirilmesi, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11 (18): 2309-2336.
- Sağlam, D. (1976). *Türkiye Ekonomisi Yapısı ve Temel Sorunları*. Ankara: Sanem Kitabevi.
- Sanalan, T. (1981). *Türk Planlamasının Hedef ve Stratejisi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Sertoğlu, M. (1950). Yunanistan'da Turizm Çalışmaları, *Av ve Turizm*, 1 (2): 17-38.
- TC Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü. (1998). *Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kuruluşundan Günümüze Hükümetler*. Ankara: Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- TBMM Zabıt Ceridesi, 20/10/1970, Devre 2, Cilt 22.
- Tokgöz, E. (2001). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Tokgöz, E. (1992). İktisadi Gelişme Tarihi (1923-1980), İçinde Ç. Aruoba ve C. Alpar (Editörler), *Türkiye Ekonomisi Sektörel Gelişmeler* (ss. 210-250). Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Tutar, F. ve Demiral, M. (2007). *Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 2 (1): 65-83.
- Türk, İ. (1970). *İktisadi Planlama Prensipleri*. Ankara: Emel Matbaası.
- Tüzünkan, D. (2015). Türkiye'de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2): 90-117.

İsmet TÜRKMEN

İsmet Türkmen, 2002 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisansa başlayan Türkmen, 2005 yılında Yüksek Lisansını tamamladı. 2005 yılında aynı enstitü programında doktora başlayan Türkmen, 2010 yılında doktora derecesiyle mezun oldu. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Kastamonu Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışan İsmet Türkmen, 2006-2010 yılları arasında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümünde Okutman olarak görev yaptı. 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalına Yrd. Doç. Dr. olarak atandı. 2015 yılında Doçent, 2020 yılında ise Profesör unvanlarını alan İsmet Türkmen; Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Tarihi, Yakın Dönem Harp Tarihi ve Türk Demokrasi Tarihi alanlarında çalışma yapmaktadır.